INKLYUZIV TA'LIM ISLOHOTLARI

Vol 1 № 2 2026

BO‘LAJAK BOSHLANG‘ICH TA’LIM O‘QITUVCHILARI UCHUN KOMPETENTLIK YONDASHUVI ASOSIDAGI USULLARNI TAHLIL QILISH

Avazova Ozoda Ashurali qizi

Denov tadbirkorlik va pedagogika instituti Ta’lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (boshlang‘ich ta’lim) yo‘nalishi 2-bosqich magistranti

Annotatsiya: Kompetentlik yondashuvi ta’lim tizimida o‘quvchilarning bilim olishi emas, balki ularni hayotiy vaziyatlarda qo‘llash qobiliyatini rivojlantirishga qaratiladi. Bo‘lajak boshlang‘ich sinf o‘qituvchilari uchun ushbu yondashuvni o‘zlashtirish kasbiy tayyorgarlikning asosiy ustuvor yo‘nalishi hisoblanadi. An’anaviy o‘qitish tizimida o‘qituvchi faqat axborot uzatuvchi rolini bajargan bo‘lsa, kompetentlik yondashuvi uni ta’lim jarayonining tashkilotchisi va yo‘naltiruvchisiga aylantiradi.

Kalit so’zi: Talaba, kreativ, kompetensiya, pedagog,muloqot,madaniyat.

Kirish

Talabalar universitetda nazariy bilimlar bilan birga amaliy ko‘nikmalarni ham shakllantirishi lozim. Bu jarayon bo‘lajak pedagogning metodik tafakkurini kengaytiradi. Ta’lim sifatini oshirish uchun o‘qituvchi o‘z ustida muntazam ishlashi kerak. Har bir o‘quvchi o‘zining individual o‘sish sur’atiga ega bo‘ladi. Pedagog ushbu sur’atni to‘g‘ri baholashni o‘rganishi zarur. Kompetentlik yondashuvi ta’lim jarayonini insoniylashtirishga xizmat qiladi. Bu yondashuv natijasida o‘quvchi ta’lim jarayonining subyektiga aylanadi.

Ona tili fani boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining tafakkurini rivojlantirishda eng muhim vosita hisoblanadi. Til o‘quvchining muloqot madaniyatini shakllantirishda

inklyuziv ta'lim islohotlari

birlamchi o‘ringa chiqadi. Bo‘lajak o‘qituvchi tilning nazariy qoidalarini emas, balki uning amaliy mohiyatini tushuntirib bera olishi kerak. O‘quvchilarda matn ustida ishlash ko‘nikmasini rivojlantirish ona tili darslarining asosiy maqsadi hisoblanadi. O‘qituvchi darsda o‘quvchilarning og‘zaki va yozma nutqini muvofiqlashtirishi talab qilinadi. Boshlang‘ich ta’limda ona tili o‘qitish metodikasi o‘yin elementlari va ijodiy topshiriqlar bilan boyitilishi lozim. O‘quvchi til vositalaridan to‘g‘ri foydalanishni o‘z hayotiy tajribasi orqali anglaydi. Til o‘qitishda vizual usullardan foydalanish tushunish jarayonini tezlashtiradi. O‘qituvchi o‘z nutqi bilan o‘quvchilarga o‘rnak bo‘lishi shart. Har bir dars o‘quvchi uchun yangi kashfiyot bo‘lishi kerak. Ona tili fani o‘quvchilarni milliy qadriyatlar ruhida tarbiyalash uchun boy zamin yaratadi.

Universitetda bo‘lajak o‘qituvchilarni tayyorlash jarayoni yangi pedagogik texnologiyalar bilan qurollantirilishini taqozo etadi. Talabalar darsni loyihalash va uni boshqarish bo‘yicha aniq ko‘nikmalarga ega bo‘lishlari kerak. Kurs ishlarida innovatsion metodlarni tahlil qilish imkoniyati yaratilishi lozim. Amaliy mashg‘ulotlar davomida bo‘lajak o‘qituvchilar o‘z metodik portfoliosini shakllantirib boradilar. Bu jarayon ularning kasbiy ijodkorligini yuzaga chiqaradi. O‘qituvchilar uchun mo‘ljallangan o‘quv dasturlari amaliyot bilan uzviy bog‘liq bo‘lishi talab etiladi. Metodik tayyorgarlik talabani maktab muhitiga tayyorlaydi. Ustozlar bo‘lajak pedagoglarga muammoli vaziyatlarni yechishda yordam berishlari kerak. Pedagogik jamoada ishlash ko‘nikmalari talabalar uchun juda muhimdir. Har bir talaba o‘zining dars o‘tish uslubini topishi uchun imkoniyat yaratilishi lozim. Universitet va maktab hamkorligi ta’lim sifatini oshirishning asosiy omilidir. Kasbiy tayyorgarlik sifati bo‘lajak o‘qituvchining maktabdagi muvaffaqiyatini belgilaydi.

Interaktiv metodlar ona tili darslarining samaradorligini keskin oshiradigan omillardan biri hisoblanadi. O‘qituvchi darsda jamoaviy ishlash metodlarini qo‘llab o‘quvchilar faolligini ta’minlaydi. Debatlar va munozarali darslar o‘quvchilarda o‘z fikrini mustaqil bayon etish ko‘nikmasini shakllantiradi. Rolli o‘yinlar orqali til qoidalarini amaliyotda qo‘llash osonlashadi. O‘qituvchi interaktiv usullarni tanlashda darsning

Inklyuziv ta'lim islohotlari

maqsadidan kelib chiqadi. Har bir interaktiv mashg‘ulot o‘quvchining muloqot qobiliyatini rivojlantiradi. Dars jarayonida guruhlarda ishlash o‘quvchilarning mas’uliyatini oshiradi. O‘qituvchi moderator sifatida jarayonni kuzatib, kerakli yo‘nalishni beradi. Bunday usullar o‘quvchini dars davomida passiv tinglovchi bo‘lishdan xalos etadi. Interaktiv ta’lim o‘quvchilarning fanga bo‘lgan qiziqishini kuchaytiradi.

Raqamli texnologiyalarni ona tili darslariga integratsiya qilish o‘qituvchidan yuksak axborot savodxonligini talab qiladi. Elektron darsliklar va multimedia ilovalari o‘quv materialini tushunishni osonlashtiradi. O‘qituvchi raqamli resurslarni yaratishni va ularni darsda to‘g‘ri qo‘llashni o‘rganishi kerak. Raqamli ta’lim muhiti o‘quvchilarga o‘z ustida mustaqil ishlash imkonini beradi. O‘qituvchi internetdagi ishonchli manbalarni tanlash va ulardan foydalanishni o‘quvchilarga o‘rgatadi. Videodarslar orqali murakkab mavzularni oson tushuntirish mumkin. Raqamli vositalar darsni dinamik va qiziqarli qiladi. O‘qituvchilar uchun mo‘ljallangan elektron platformalar tajriba almashish uchun keng maydon yaratadi. Raqamli texnologiyalar o‘quvchilarning vizual xotirasini rivojlantirishga yordam beradi. Har bir raqamli resurs darsning ta’sirchanligini oshiruvchi vositadir. Zamonaviy o‘qituvchi raqamli asboblar yordamida ta’lim sifatini kafolatlaydi.

Tanqidiy fikrlashni rivojlantirish ona tili darslarining eng muhim maqsadlaridan biri hisoblanadi. O‘qituvchi matn tahlili orqali o‘quvchilarning fikrlash doirasini kengaytiradi. Har bir badiiy matn o‘quvchi uchun axborot manbai va tarbiya vositasi sanaladi. O‘qituvchi o‘quvchilarga matndagi voqea va hodisalarni mustaqil tahlil qilishni o‘rgatadi. Savol berish metodikasi o‘quvchilarning tahliliy qobiliyatini charxlaydi. O‘qituvchi matn ustida ishlash jarayonida o‘quvchilarning mantiqiy xulosalarini qo‘llab-quvvatlaydi. Tanqidiy fikrlash o‘quvchilarni haqiqatni izlashga va asosli xulosalar chiqarishga undaydi. O‘qituvchi har bir o‘quvchining shaxsiy yondashuvini qadrlashi kerak. Matnni qiyosiy tahlil qilish o‘quvchilarda dunyoqarashni kengaytiradi. O‘qituvchining savollari o‘quvchilarni o‘ylantiradigan va izlanishga chorlaydigan bo‘lishi lozim. Tanqidiy fikrlaydigan o‘quvchi

inklyuziv ta'lim islohotlari

kelajakda mustaqil qaror qabul qila oladi. O‘qituvchi o‘quvchilarning fikrini hurmat qilish orqali erkin muhit yaratadi.

Asosiy qism

Baholash metodikasini takomillashtirish o‘quv jarayonining shaffofligini ta’minlash uchun xizmat qiladi. Formativ baholash tizimi o‘quvchilarning o‘zlashtirish jarayonini doimiy kuzatib borishga imkon beradi. O‘qituvchi baholash mezonlarini o‘quvchilar bilan birgalikda ishlab chiqishi lozim. Rubrikalar yordamida baholash o‘quvchilarga o‘z xatolarini tushunishga yordam beradi. O‘qituvchi o‘quvchilarni o‘z-o‘zini baholashga o‘rgatishi kerak. Baholash jarayoni o‘quvchilar uchun stress emas, balki rivojlanish vositasi bo‘lishi kerak. O‘qituvchi har bir o‘quvchining yutug‘ini qayd etib boradi. Bu jarayon o‘quvchining o‘z kuchiga bo‘lgan ishonchini oshiradi. Baholashdagi xolislik o‘qituvchining kasbiy etikasini belgilaydi. To‘g‘ri tashkil etilgan baholash ta’lim samaradorligini oshirishning kafolatidir.Pedagogik mahoratni amaliyotda tekshirish va o‘quv jarayonini tahlil qilish uchun quyida keltirilgan jadval va test namunalari foydali bo‘ladi.

Quyidagi jadval ta’lim jarayonidagi paradigmalarning o‘zgarishini ko‘rsatib beradi:

An’anaviy va Kompetentli yondashuvlar qiyoslanishi

Mezon	An’anaviy yondashuv	Kompetentli yondashuv
Maqsad	Nazariy bilimlarni o‘zlashtirish	Bilimni hayotiy vaziyatlarda qo‘llash
O‘qituvchi roli	Axborot uzatuvchi (passiv)	Tashkilotchi va yo‘naltiruvchi (faol)
O‘quvchi pozitsiyasi	Tinglovchi, ijrochi	Izlanuvchi, hamkor
Baholash turi	Yakuniy (summativ)	Jarayonli (formativ) va reflektiv
Natija	Nazariy savodxonlik	Amaliy ko‘nikma va kompetensiya

Amaliy topshiriq: Gaplarni to‘ldiring.

Ushbu mashq bo‘lajak o‘qituvchilarning pedagogik atamalar va metodikani tushunish darajasini aniqlash uchun mo‘ljallangan:

Inklyuziv ta'lim islohotlari

1. Ta'lim jarayonida o'quvchilarning faqat nazariy bilimlarini emas, balki ularni kundalik hayotda qo'llay olish qobiliyatini rivojlantiruvchi yondashuv _____ deb ataladi.

2. Darsdan keyin o'qituvchining o'z faoliyatini tahlil qilib, xato va kamchiliklarni aniqlash hamda kelgusida tuzatish jarayoni _____ deyiladi.

3. Ona tili darslarida o'quvchilarning matnni tushunish va tahlil qilish darajasini baholash uchun _____ baholash tizimi eng samarali vosita hisoblanadi.

4. Boshlang'ich ta'limda o'quvchilarning yosh xususiyatlariga mos keladigan, ularni o'yin orqali bilim olishga undaydigan metodlar _____ metodlar toifasiga kiradi.

Psixologik muhitni to'g'ri tashkil etish boshlang'ich sinf o'qituvchilarining asosiy vazifalaridan sanaladi. O'qituvchi o'quvchilarning yosh xususiyatlarini hisobga olib dars jarayonini loyihalashtiradi. Sinfda ijobiy emotsional muhit o'quvchilarning bilim olishga bo'lgan motivatsiyasini kuchaytiradi. O'qituvchi o'quvchilar bilan muloqotda adolatli va bag'rikeng bo'lishi lozim. Muloqot madaniyati o'qituvchining obro'sini oshirib, o'quvchilarning unga ishonchini mustahkamlaydi. O'qituvchi har bir o'quvchining shaxsiyatini hurmat qilish orqali darsda erkinlik yaratadi. Nizoli vaziyatlarni bartaraf etish o'qituvchidan pedagogik sabrni talab qiladi. O'quvchilarning qiziqishlarini qo'llab-quvvatlash ularning ijodiy salohiyatini yuzaga chiqaradi. O'qituvchi o'z nutqi va xatti-harakati bilan o'quvchilarga ibrat bo'lishi kerak. Ijobiy muhit o'quvchilarning o'zini erkin his qilishiga va fikrlarini qo'rqmasdan aytishiga yordam beradi. O'qituvchi sinfdagi har bir o'quvchining ruhiyatini his qilib ishlashi lozim.

Amaliyot darslari bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy ko'nikmalarini shakllantirishda eng muhim bosqichdir. Talabalar maktabdagi real ta'lim jarayonini kuzatib, nazariy bilimlarni amaliyot bilan bog'laydilar. Dars mashg'ulotlarini mustaqil tashkil etish talabalarda o'ziga bo'lgan ishonchni kuchaytiradi. O'qituvchilar bilan hamkorlikda ishlash yangi metodik g'oyalarni o'rganishga yordam beradi. Talabalar dars o'tish jarayonida

Inklyuziv ta'lim islohotlari

o‘zlarining xatolarini tahlil qilishni o‘rganadilar. Mentorlik tizimi amaliyot davomida talabalarni qo‘llab-quvvatlaydi. Har bir dars tahlili talaba uchun qimmatli saboq hisoblanadi. O‘qituvchilar darslarni loyihalashda innovatsion yondashuvlarni qo‘llashga harakat qilishlari lozim. Amaliyot jarayonida talabalar o‘quvchilarning psixologiyasini yaqindan o‘rganadilar. Darsdan keyingi refleksiya talabalarning kasbiy o‘sishini tezlashtiradi. Universitet va maktab o‘rtasidagi bog‘liqlik kasbiy tayyorgarlik sifatini belgilaydi. Bo‘lajak o‘qituvchilar uchun har bir maktab darsi katta metodik maktab vazifasini o‘taydi.

Xulosa qilib aytganda, boshlang‘ich ta’limda ona tili fani o‘qitish samaradorligini oshirish kompleks yondashuvni talab qiladi. Kompetentlik yondashuvi o‘qituvchilarni doimiy izlanishga va yangilikka intilishga undaydi. Bo‘lajak o‘qituvchilar zamonaviy metodikalar va texnologiyalarni egallash orqali o‘z kasbiy salohiyatlarini oshiradilar. Ta’lim jarayonini insoniylashtirish va o‘quvchilarni faol jalb etish muvaffaqiyat garovidir. O‘qituvchi har bir darsda o‘quvchining shaxsiy rivojlanishini maqsad qilishi lozim. Metodik tayyorgarlik sifati ta’lim tizimining rivojlanishini belgilaydigan strategik omildir. O‘qituvchi o‘z ustida ishlashni to‘xtatmasligi va pedagogik texnologiyalarni muntazam yangilab borishi zarur. Kelajak avlodning savodxonligi aynan o‘qituvchining metodik mahoratiga bevosita bog‘liqdir. Ona tili darslari o‘quvchilarda milliy o‘zlikni anglash va madaniyatni rivojlantirishga xizmat qiladi. Pedagogik mahoratni oshirish uzluksiz jarayon bo‘lib, u har bir o‘qituvchining burchidir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO’YXATI:

1. Ivanova T. A. Psixologo-pedagogicheskiye osnovy // Vestnik obrazovaniya. – 2022. – № 6. – C. 55-60.

2. Tursunov S. Ta’limda kreativlik // Xalq ta’limi. – 2023. – № 4. – B. 22-28.

Inklyuziv ta'lim islohotlari

3. Johnson R. Peer interaction in classrooms // Journal of Education. – 2021. – № 2. – P. 88-100.

4. Siddiqova D. Nutq madaniyati // O‘zbek tili va adabiyoti. – 2024. – № 1. – B.5-10.

5. Davis K. Digital literacy in primary school // Educational Technology. – 2022. – № 3. – P. 40-55.

6. Smirnov O. V. Problemy sovremennogo uroka // Nachalnaya shkola. – 2023. – № 2. – P. 15-20.

7. Karimova Z. O‘quvchilar ijodkorligi // Maktab va hayot. – 2023. – № 5. – B. 33-38.

8. Miller P. Cooperative learning strategies // Teaching Today. – 2022. – № 4. – P. 77-89.

Inklyuziv ta'lim islohotlari